

1. โรงกระสาปน์สิทธิการ โรงชาปณ์แห่งแรกของไทย (พุทธศักราช 2403 - 2418)

โรงชาปณ์แห่งแรกของประเทศไทย
สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลพระบาท สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 ใน
ยุคที่ประเทศไทยกำลัง พัฒนาและ
ปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยพร้อม
ๆ กับการขยายตัวทาง เศรษฐกิจ และ
การค้า

ในปีพ.ศ. 2401 รัชกาลที่ 4 ทรงกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นและพระ ราชทาน
นามว่า " **โรงกระสาปน์สิทธิการ** " ซึ่งตั้งอยู่บริเวณโรงทำเงิน ผนังด้านหน้าพระคลังสมบัติ
บริเวณมูมณฑน ใกล้กับทางออกประตู สุวรรณบริบาลด้านทิศตะวันออกลักษณะเป็นอาคาร
2 ชั้นก่ออิฐเป็น ปูนมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมแบบตะวันตกมีทางขึ้นชั้นสองอยู่ทาง
ด้านหน้า

มีประกาศใช้เหรียญชาปณ์ที่ผลิตได้เป็นครั้งแรกเป็นตราพระมหามงกุฎในวง
จักรมี 5 ชนิดราคา คือ บาท กึ่งบาท สลึง เฟื้อง และ กึ่งเฟื้องเมื่อวันที่ 17 กันยายน 2403
โดยให้ใช้ควบคู่ไปกับเงินพดด้วง แต่ไม่โปรดเกล้าฯ ให้มีการผลิตพดด้วงเพิ่มขึ้นอีก ครั้นถึงปี
พุทธศักราช 2405 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ผลิตเหรียญดีบุก อัฐ และโสฬสเพิ่มขึ้นและ ผลิต
เหรียญทองแดงซีก และ เลี้ยว เพื่อใช้แทนเบี้ยในปีพุทธศักราช 2409

2. โรงกระสาปน์สิทธิการ สมัยรัชกาลที่ ๕ (พุทธศักราช 2418-2445)

ในช่วงเวลานั้น เศรษฐกิจของไทยมีความเจริญรุ่งเรืองพร้อม ๆ กับ การขยายตัวด้านการค้ากับต่างประเทศ การผลิตเหรียญกษาปณ์เพื่อใช้หมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจ จึงมีปัญหาผลิตไม่เพียงพอกับความต้องการใช้

ประกอบกับเครื่องจักรเดิมเริ่มเก่าและชำรุด

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สั่งซื้อเครื่องจักรผลิตเหรียญกษาปณ์เครื่องใหม่ชนิดขับ เคลื่อนด้วยแรงดันไอน้ำที่มีกำลังผลิตสูงขึ้นพร้อมทั้งสร้างโรง กระสาปน์สิทธิการขึ้นมาใหม่ให้กว้างขวางกว่าเดิมเพื่อรองรับความต้องการใช้เหรียญกษาปณ์ที่มีจำนวนปริมาณเพิ่มมากขึ้น โรงกษาปณ์ กระสาปน์สิทธิการซึ่งเป็นโรงกษาปณ์แห่งที่ 2 ของไทยสร้างขึ้นบน บริเวณด้านทิศตะวันตกของประตูสุวรรณบริบาลตรงข้ามกับโรงกษาปณ์เดิม รูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นแบบตะวันตกอาคารรูปทรง สี่เหลี่ยมผืนผ้าสูง 2 ชั้น ก่ออิฐถือปูน (ปัจจุบันคือพิพิธภัณฑ์วัด พระศรีรัตนศาสดาราม)

พระราชพิธีสมโภชและเปิดโรงกษาปณ์ขึ้นเป็นทางการเมื่อวันที่ ๓1 พฤษภาคม 2419 และเปลี่ยนตราเงินใหม่เป็นตราพระบรมรูปตรา แผ่นดินชนิดราคา บาทหนึ่ง สลึงหนึ่ง เฟื้องหนึ่ง ซึ่งเป็นเหรียญ กษาปณ์ไทยรุ่นแรกที่มีพระบรมรูปพระมหากษัตริย์บนหน้าเหรียญตาม แบบสากลนิยม อันเป็นรูปแบบหนึ่งที่ถือปฏิบัติต่อมาจวบจนปัจจุบัน

3. โรงกระสาปน์สิทธิการ ริมหคลองตลอด (พุทธศักราช 2445-2515)

เมื่อมีการประกาศใช้ "พระราชบัญญัติ
มาตราทองคำ รัตนโกสินทร์ศก 127 (พ.ศ.
2451) ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้
ผลิตเหรียญกษาปณ์ชนิดราคา 1 บาทตรา
พระบรมรูปตราไอราพต จากโรงกษาปณ์
ปารีส จำนวน 1,036,691 เหรียญ แต่ไม่
ทันได้ประกาศใช้ก็สิ้นรัชกาลเสียก่อน โดย

ตราไอราพตได้ใช้เป็นตราประจำแผ่นดิน เรื่อยมาจนสิ้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ประเทศไทยได้รับ
ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจอันเนื่องมาจากสงครามโลกครั้งที่ 1 โลหะที่ใช้ในการผลิตเหรียญ
กษาปณ์มีราคาสูงขึ้น จึงต้องลดส่วนผสมของโลหะเงินลงและผลิตธนบัตร ราคา 1 บาทออกใช้แทน
เหรียญกษาปณ์

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงดำเนินนโยบายต่างๆ หลายประการ เพื่อ
ประคองสภาวะการณ์ทาง เศรษฐกิจของประเทศให้สมดุลกับภาวะเศรษฐกิจโลกและป้องกัน
ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น แต่ก็ยังไม่อาจ หลีกเลี่ยงได้เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกเป็นไป
อย่างกว้างขวางและรุนแรงจวบจนสิ้นรัชสมัยของพระองค์และต่อเนื่องไปถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
ปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ทรงแก้ไขภาวะเศรษฐกิจของ
ประเทศโดยในส่วนที่เกี่ยวกับการผลิตเงินตราทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยุบฐานะของกรมกระ
สาปน์สิทธิการ ลงเป็นโรงงานขึ้นกับกรม ฝิ่นหลวง เหรียญที่ใช้ในรัชกาลนี้เป็นชนิดนิกเกิล 5
สตางค์ และชนิดทองแดง 1 สตางค์ที่นำเข้ามาจาก ต่างประเทศเพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายในการผลิต และ
ต้องงดผลิตเหรียญกษาปณ์เป็นเวลาจนถึง 6 ปี โดยมีเหรียญ เงิน 50 สตางค์ และ 25 สตางค์
ตราพระบรมรูปข้างยี่นแทนเป็นเหรียญประจำรัชกาล

ต่อมาได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปิดโรงงานกษาปณ์ขึ้นใหม่ เพื่อผลิตเหรียญ
กษาปณ์ออกใช้เอง เมื่อปีพุทธศักราช 2476 โดยตั้งขึ้นเป็น ” แผนกกษาปณ์ ” และโอนไปสังกัดกรม
พระคลังมหาสมบัติ ต่อมาได้รับการยกฐานะขึ้นเป็น ” กองกษาปณ์ ” สังกัดกรมธนารักษ์
กระทรวงการคลัง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อาศัยทมหิดล เสด็จขึ้นครองราชย์เป็น
พระมหากษัตริย์ รัชกาลที่ 8 แห่งราชวงศ์จักรี ช่วงเวลานั้นประเทศไทยต้องเผชิญกับภาวะ
เศรษฐกิจตกต่ำอีกครั้งหนึ่ง เมื่อเกิดสงครามโลก ครั้งที่ 2 ในปีพุทธศักราช 2482 รัฐบาลได้แก้ไข
ปัญหาการขาดแคลนเงินปลีก อันเนื่องมาจากสินค้ามีราคาสูง ด้วยการนำเหรียญเงิน 2 สลึง ใน
คลังมา หลอมและผลิตเหรียญเงิน ราคา 20 สตางค์ 10 สตางค์ และ 5 สตางค์ ขึ้นใช้แทนการสั่ง
ผลิตจากต่างประเทศ ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่มีการนำโลหะเงินมาผลิตเป็นเงินปลีก และเมื่อโลหะเงิน
และทองแดงมีราคาสูงขึ้น จึงได้นำ ดีบุกมาใช้ผลิตแทนเหรียญประจำรัชกาลนี้คือเหรียญดีบุกตรา
พระครุฑพ่าห์

4. โรงกาษาปณั ประดิพัทธ์ (พุกาศักราช 2515-2544)

โรงกาษาปณัแห่งที่ 4 ตั้งอยู่บนพื้นที่ประมาณ 11 ไร่เศษมีบริเวณ กว้างขวางพอที่จะสามารถติดตั้ง เครื่องจักรอันทันสมัยได้อีกหลาย เครื่อง โดย สร้างเสร็จและเปิดดำเนินการเมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2515 สามารถผลิตเหรียญกาษาปณัออก ใช้ได้ประมาณวันละ 2 ล้านเหรียญหรือ 750 ล้านเหรียญต่อปี

ได้มีการปรับเปลี่ยนลวดลายด้านหลังของเหรียญหลายครั้งให้สื่อความหมายชัดเจนและเป็นระบบมากขึ้น โดยที่ยังคงสัญลักษณ์ของชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ไว้เช่นเดิมคือด้านหน้าของเหรียญ ทุกชนิด ราคาเป็นพระบรมรูปรัชกาลที่ 9 เพื่อสื่อความหมายถึงสถาบันพระมหากษัตริย์ และมีข้อความว่า " ประเทศไทย " เพื่อสื่อความหมายถึงสถาบันชาติและมีรูปโบราณสถานสำคัญทางศาสนาอันเป็น เอกลักษณ์ของชาติ เพื่อสื่อความหมายถึงสถาบันศาสนา เหรียญรูปแบบใหม่ซึ่งมีการผลิตออกใช้หมุนเวียนเป็นประจำทุกปีจนถึงปัจจุบันโดยเปลี่ยนเลขปีพุทธศักราชบนเหรียญตามปีที่ผลิต

การปรับเปลี่ยนรูปแบบเหรียญกาษาปณั ครั้งใหญ่เกิดขึ้นในปีพุทธศักราช 2529 เมื่อรัฐบาลมีนโยบายผลิตเหรียญ กาษาปณัชุดใหม่ทุกชนิดราคาโดยทำการปรับปรุง ขนาด และรูปแบบรวมทั้งกำหนดให้มีการผลิตเหรียญกาษาปณั หมุนเวียน ชนิดราคา 1 สตางค์ ถึงเหรียญกาษาปณั หมุนเวียน ชนิดราคา 10 บาท ขึ้นเป็นครั้งแรกปัจจุบัน มีการผลิตเหรียญกาษาปณัหมุนเวียนชนิดราคาด้วยกัน ได้แก่เหรียญราคา 10 บาท, 5 บาท, 1 บาท, 50 สตางค์, 25 สตางค์, 10 สตางค์, 5 สตางค์ และ 1 สตางค์

ในรัชกาลนี้มีการผลิต ” เหรียญกษาปณ์ที่ระลึก ” เพื่อเป็นที่ระลึกและบันทึกเหตุการณ์วาระที่สำคัญเสมือนเป็นการ บันทึกประวัติศาสตร์ลงบนหน้าเหรียญขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พุทธศักราช 2504 เนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จนิวัติพระนครหลังจากเสด็จพระราชดำเนินเยือน สหรัฐอเมริกา อังกฤษและประเทศภาคพื้นยุโรปและได้ทรงนำชื่อเสียงและเกียรติยศมาสู่ประเทศไทย

ส่วนเหรียญกษาปณ์ที่ระลึกชนิดเหรียญซัดเงา ได้ผลิตขึ้นเป็นครั้งแรกในปีพุทธศักราช 2525 ซึ่งนับเป็นอีกหนึ่งความก้าวหน้าของโรงกษาปณ์ไทยนอกจากการผลิตเหรียญกษาปณ์ที่ระลึกเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และพระบรมวงศานุวงศ์ แล้วยังมีการผลิตเหรียญกษาปณ์จากโครงการความร่วมมือระหว่างรัฐบาลกับองค์กรต่างประเทศ เช่น การจัดทำเหรียญกษาปณ์ที่ระลึกปีเด็กสากล ในปีพุทธศักราช 2525 และเหรียญกษาปณ์ที่ระลึกอนุรักษ ธรรมชาติและสัตว์ป่า ในปีพุทธศักราช 2540 เป็นต้น

5. โรงงานผลิต (พุทธศักราช 2545 - ปัจจุบัน)

การพัฒนาเทคโนโลยีและความเจริญทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้น อย่าง รวดเร็วทำให้มีการติดต่อค้าขายกันทั่วโลก และการหมุนเวียนของเงิน ตรา มีความคล่องตัวยิ่งขึ้นส่งผลให้ความต้องการใช้เหรียญกษาปณ์ใน ระบบเศรษฐกิจของประเทศเพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย จึง

จำเป็นต้องมีการ เพิ่ม กำลังการผลิตให้เพียงพอกับความต้องการใช้เหรียญกษาปณ์ หมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจ โดยปรับปรุงโรงงานผลิต เพื่อติดตั้งเครื่องจักรที่ทันสมัยเพิ่มขึ้น และมีเป้าหมายให้สามารถรองรับผลิตเหรียญ กษาปณ์ได้ประมาณ 1,000 ล้านเหรียญต่อปีแต่เนื่องจากโรงงานที่ ริมถนนประดิพัทธ์ตั้งอยู่ในย่านชุมชน มีพื้นที่จำกัดไม่สามารถขยาย โรงงานได้ประกอบกับมลภาวะที่เกิดจากกระบวนการผลิตก่อให้เกิดผล กระทบแก่ชุมชนที่อาศัยอยู่โดยรอบโรงงาน

รัฐบาลมีนโยบายย้ายโรงงานออกไปอยู่นอกเมืองที่มีพื้นที่ กว้างขวางและห่างไกลชุมชน จึงมีมติเห็นชอบให้สร้างโรงงานแห่งใหม่ขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2530 ซึ่งสถานที่ก่อสร้างใหม่นี้อยู่ที่บริเวณโรงงาน ทอกระสอบเดิมของกระทรวงการคลัง ถนนพหลโยธิน กิโลเมตรที่ 34 - 35 ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี บนเนื้อที่ ประมาณ 126 ไร่

การย้ายโรงงานออกไปอยู่นอกเมืองที่มีพื้นที่กว้างขวาง เพื่อป้องกันและลดปัญหามลภาวะเป็นพิษจากกระบวนการผลิต และ รองรับกำลังการผลิตที่จะขยายตัวเพิ่มขึ้นในอนาคต พร้อมทั้งติดตั้ง เครื่องจักรและอุปกรณ์ที่ทันสมัย และมีประสิทธิภาพสูงเพื่อให้สามารถ ผลิตเหรียญกษาปณ์ ได้เพียงพอกับความต้องการใช้ในปัจจุบัน และ ส่งเสริมการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศต่อไปในอนาคต